

Г. В. Салата

кандидат історичних наук, старший викладач
кафедри інформаційної, бібліотечної та архівної справи
Київського національного університету культури і мистецтв

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ У ГАЛУЗІ БІБЛІОТЕЧНОЇ СПРАВИ: АСИМЕТРІЯ РЕФОРМУВАННЯ

Проблема інформаційної асиметрії повинна бути вирішена як з боку держави, так і з боку громадянського суспільства. У роботі зроблена спроба визначити напрямки державної політики і перспективи вдосконалення бібліотечної галузі України. Стверджується, що однією з головних проблем процесу реформування бібліотечно-інформаційної складової соціальних комунікацій є формальна і безсистемна державна політика України.

Ключові слова: бібліотечна справа, асиметричність інформації, державна політика в галузі бібліотечної справи, перетворення сільської бібліотеки, публічна бібліотека, глобалізація.

Постановка проблеми. Модернізація суспільства, економіки та інших галузей життєдіяльності соціуму – це зростання знань і освіти. У сучасному світі відбуваються потужні інтеграційні процеси, які не оминають наукової сфери і, зокрема, виокремлюють проблему міжнародної інтеграції бібліотечно-інформаційної галузі України.

Суспільство прискореного отримання інформації наголошує на беззаперечних вигодах людства від масового поверхового поширення освіти, нерідко забуваючи при цьому про не менш безперечні негативи, а то й просто втрати, якими супроводжується цей процес. Ідеться про те, що освіченість, часто лише поінформованість, не обов'язково свідчить про належний рівень культури того чи іншого індивіда [1, с. 4].

Застосування інформаційно-комунікаційних технологій (Information and Communication Technologies, ICT) у всіх проявах життєдіяльності соціуму стимулює розробку інноваційних алгоритмів, проте саме технологічна основа ІТ породжує проблему відсутності мотивації у споживача та ставить питання: які саме соціальні верстви зацікавлені в інформаційному суспільстві? На кого спрямована інформаційна еволюція? Когнітивно-латентні цілі дефініцій «що? де? коли?» суспільства ХХ ст. трансформуються в елемент прискореної дії пізнання людства ХХІ ст.: «нині! швидко! результат!».

Бібліотека є соціогуманітарним інститутом, а нині – універсальним інформаційним центром, покликаним акумулювати практичний базис інформаційних надбань цивілізацій. Інформаційно-бібліотечний центр ХХІ ст. – це якісно новий

посередник між бажаннями і потребами споживача інформації, помножений на результат [2, с. 4].

Інформаційна асиметрія державної політики у галузі бібліотечної справи – це ситуація, коли інформація доступна тільки деяким, а не всім учасникам когнітивно-інформаційного поступу. Нагальним завданням державних інституцій України є подолання проблеми асиметрії інформації бібліотечно-інформаційної галузі, адже глобалізація інформаційних процесів і потреб суспільства створює передумови реформування діяльності архівних установ, бібліотек і музеїв та окреслює завдання перед фахівцями – надати інформаційні джерела, консультації для роботи з ними та інформаційні послуги загалом у якісно новій формі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Широкому колу проблем бібліотечно-інформаційної галузі, державного управління бібліотечною справою, кадрового забезпечення бібліотечних установ присвячені ґрунтовні дослідження Н. Бачинської, О. Воскобойнікової-Гузєвої, Л. Дубровіної, Т. Новальської, А. Соляник, В. Пашкової та ін.

Загальна історіографія проблеми свідчить, що існуючі дослідження вітчизняної бібліотекознавчої школи, позбавлені соціогуманітарного та політичного контексту, носять фрагментарний і несистемний характер. Усе це не забезпечує повної картини і не сприяє вирішенню проблеми, а отже, дослідження стану і напрямків державної політики в галузі бібліотечної справи в Україні є недостатнім.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є спроба визначити напрямки державної політи-

ки і перспективи вдосконалення бібліотечно-інформаційної галузі; визначити основні компоненти проблеми і стратегію її вирішення на державному рівні.

Методологією дослідження є аналітико-синтетична обробка нормативно-правової, законодавчої бази державної політики у галузі бібліотечної справи, що була використана під час проведення цього дослідження та ґрунтується на вторинних даних, отриманих зі звітів, журналів і періодичних видань.

Виклад основного матеріалу. Публічні бібліотеки України – це вагома складова українського культурного й інформаційного простору, що забезпечує збереження історичної та культурної спадщини нації. Сучасні бібліотеки є важливими гравцями глобалізаційних процесів інформаційного суспільства. Необхідність трансформації предметної сфери бібліотеки неухильно зростає, що зумовлено величезними практичними досягненнями останньої та вимогами часу.

Українська публічна бібліотека потерпає від неузгодженої національної програми розвитку, асиметричних підходів до вирішення її нагальних потреб. Скорочення кількості бібліотек, недостатня матеріально-технічна база, незадовільне фінансування, низький рівень соціального захисту працівників бібліотеки – усе це больові сегменти сучасної публічної бібліотеки України.

Рубіконом на шляху реформування галузі є формальний і безсистемний підхід держави до її функціональної трансформації, що гальмує процес появи нового типу публічних бібліотек, національної бібліотечно-інформаційної системи загалом. Публічна бібліотека є соціальним організмом, у якому матеріальна складова (що також важлива) не є фундаментальною складовою.

Більш впливовими факторами є свобода і демократія суспільного життя. Про це свідчить світовий досвід, адже демократичні традиції здатні нейтралізувати можливі негативні наслідки, спричинені слабкою економічною системою. Кристалізація шляхів розвитку бібліотек на державному рівні створює нову парадигму перетворень, пов'язаних із новими формами теоретичного і методичного розвитку бібліотечної системи.

Народження нового типу публічних бібліотек завдяки співпраці держави, громадянського суспільства і бібліотек, повторне проектування

предметної сфери, трансформація досвіду і джерельної бази фондів бібліотечних установ – ось вектор на шляху вдосконалення галузі у XXI ст.

Концентрація соціально-культурних, державних, творчих та інформаційних компонентів діяльності бібліотек відкриває нові перспективи її функціональних можливостей у контексті глобалізації. Держава – бібліотека – користувач є головними дійовими особами інтегральної бібліотечно-інформаційної мережі України.

Асиметрія інформації державної програми реформування бібліотечної справи чітко простежується у Стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 р. «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України», де зафіксовано аналіз поточної ситуації у секторі і визначено пріоритети для бібліотек з позиції якісних змін із докладними вказівками, завданнями та очікуваними результатами.

У документі наголошується на реформуванні наступних складових галузі: забезпечення професійного розвитку працівників бібліотеки в ролі координаційного центру; встановлення системи знань і навичок співробітників бібліотеки; модифікація безперервної освіти бібліотекарів відповідно до міжнародних стандартів, спільних стандартів інформаційної ери [3].

Асиметричною державній Стратегії є доповідь єврокомісара Г. Еттінгера (Київ, 26–27 липня 2016 р.), який, залучившись підтримкою владних інституцій України, зазначив, що у цифрових технологіях мають бути спільні стандарти. Україна повинна ввести 5G до 2020 р. і прийти таким чином до загальних стандартів з Європейським Союзом [4].

Реалізація цих намірів неможлива без підтримки держави, особливо через призму нинішніх реалій. Зокрема, найкомпактніший сервіс бібліотечних послуг охоплює міське населення, тоді як одна сільська бібліотека в середньому надає інформаційні послуги мешканцям 5 сіл. Більше третини сільських бібліотек не опалюються і відімкнені від електромереж. Претензії держави про комп'ютеризацію бібліотек у сільських районах можна розглядати як браваду, асиметричність державної політики [5, с. 255].

Асиметрію державної політики галузі яскраво ілюструє коротка хронологія кроків держави на шляху її реформування. Скажімо, у 2007 р. Київська міська влада планувала придбати за рахунок міського бюджету нової літератури для всіх столичних бібліотек на загальну суму 2 млн. 365 тис. грн. Передбачалось профінан-

сувати капітальний ремонт публічної бібліотеки ім. Лесі Українки, Центральної бібліотеки для дітей ім. Т. Шевченка та спеціалізованої молодіжної бібліотеки «Молода гвардія». Питання про курс гривні до міжнародної валюти станом на 2007 р. і реалізацію цих «планів Маршалла» лишаються риторичними [6].

Дивною виявляється бравада владних інституцій Києва поповнити бібліотечні фонди літературою на 1,5 млн. грн. у 2016 р., тоді як до кінця поточного року в усі бібліотеки міста направили 20 тис. примірників літератури. А далі мовою влади продекларовано, що першою буде модернізована Центральна бібліотека для дітей ім. Т. Шевченка, на ремонт та оновлення якої передбачено 1 млн. грн., завдяки цьому вона має перетворитися в інформаційно-комунікативний культурний центр [7]. *Repetitio est mater studiorum*, або цікава інформація для фіскальної служби...

Відвертим глумом держави над бібліотечно-інформаційною галуззю, точніше асиметрією державної політики, є відмова міськради Києва фінансувати бібліотеки для людей з вадами зору 26 вересня 2016 р. У Київській міськадміністрації заявили, що бібліотека перебуває на балансі громадської організації «Українського товариства сліпих», що дає підстави відмовитися від фінансування витрат на опалення бібліотеки та на закупівлю літератури. Тож законні підстави знайдено, а бібліотека для сліпих ім. Островського (вул. Печерський узвіз, 5) закликає киян допомогти у поповненні фондів і вирішенні інших важливих питань, адже у столиці європейської держави сьогодні проживає близько 3 тисяч киян із вадами зору, які відвідують бібліотеку [8].

Водночас у Всеукраїнський день бібліотек 30 вересня 2016 р. голова благодійного фонду П. Порошенка М. Порошенко презентувала проєкт шкільної медіатеки (бібліотеки нового зразка) як складової трирічного науково-педагогічного експерименту в Запорізькій області. Передбачається, що до кінця 2016 р. традиційна бібліотека однієї з сільських шкіл регіону – гімназії «Престиж» – буде реконструйована у сучасну медіатеку. Оновлена бібліотека буде обладнана комп'ютерами з доступом до мережі Інтернет, матиме принтер, ксерокс, а також зручний інтерактивний простір (зону відпочинку) [9].

За словами Міністра освіти і науки України Л. Гриневич, сучасна бібліотека має стати простором для реалізації освітніх можливостей кожної

дитини, враховувати її індивідуальні особливості. «Цей проєкт створив прикладну модель, за якою можна буде облаштувати медіатеки в школах по всій Україні», – зазначила міністр [10].

Голова Запорізької обласної державної адміністрації К. Бриль зауважив, що вартість створення такої медіатеки, яка поєднує в собі не лише навчальні, а й релаксаційні функції, складає близько 375 тис. грн., та висловив упевненість, що своїм прикладом Запорізька область доведе, що доступне інклюзивне освітнє середовище не тільки можливе, а й вкрай ефективне [10].

Урядовці наголосили на ключових перевагах бібліотек нового зразка: 1) фінансова доступність – відповідно до планового й раціонального підходів; 2) швидкість реалізації – такий проєкт можна реалізувати за кілька місяців; 3) привабливість для школярів порівняно з традиційними бібліотеками [11].

Беззаперечною є теза про цивілізаційну цінність соціогуманітарних надбань установ консолідованої інформації (бібліотек) як частини українського культурного та інформаційного простору. Їхня діяльність забезпечує збереження історичної та культурної спадщини нації. Бібліотечні установи України роблять вагомий внесок у розвиток майбуття держави через парадигму національних цінностей у контексті глобалізації інформаційної галузі.

На переконання суспільствознавців ХХІ ст., протягом останніх десятиліть інформаційне суспільство нової якості характеризується стрімким зростанням кількості і різноманітності інформації, впровадженням концепцій інформації як товару та формуванням знань інформаційної індустрії, розвитком інформаційних і комунікаційних технологій та впливом інформаційних технологій на всі галузі життя, включаючи процеси навчання і роботи, а також на стиль повсякденного життя [12].

Законодавча база в цьому аспекті потребує оновлення. Читачі все менше відвідують бібліотеки, розраховуючи, що їхні інформаційні потреби будуть задоволені в мережі Інтернет, адже сьогодні будь-яка людина нашої планети може «завітати» до бібліотеки за допомогою всесвітньої мережі. В. Маллапур і Р. Найк підкреслюють, що «практика відвідування бібліотеки для ознайомлення з картотекою та вмістом полиць помирає у розвинених країнах, і ця тенденція швидко наближається до інших країн. Академічні бібліотеки повинні врахувати цей сценарій» [13].

Висновки і пропозиції. Виявляється необхідним застосування комплексного, системного підходу до подолання асиметрії державної політики у справі реформування бібліотечної галузі України. Держава і суспільство повинні зробити реальні кроки у подоланні стереотипів класичної моделі бібліотечних установ. Вкрай важливо спонукати українські державні інституції усвідомити важливу роль бібліотечних інформаційних центрів для розвитку суспільства [14, с. 233; 15, с. 32–34].

Актуальними завданнями державної політики у галузі бібліотечної справи є: розвиток і вдосконалення правової роботи, що регулює функціонування мережі публічних бібліотек України; адвокація бібліотечної справи; зміцнення міжвідомчого і міжнародного співробітництва; координація діяльності в системі «державна-бібліотека» щодо спільного створення і використання електронних ресурсів; інтеграція бібліотечно-інформаційної галузі України у глобальний інформаційний простір [16–17].

Проблема інформаційної асиметрії повинна бути вирішена як суспільством, так і державою у тісній співпраці, адже інформаційне суспільство XXI ст. потребує сучасної моделі бібліотек. Необхідно створити нову парадигму організації і функціонування бібліотек у контексті глобалізації та інформаційної революції.

Першочерговими завданнями державних інституцій щодо подолання асиметричної політики у галузі бібліотечної справи повинно стати: впровадження нових інформаційних технологій, створення загальноукраїнського зведеного електронного каталогу, розширення участі бібліотек у науково-дослідній роботі, встановлення нових принципів міжнародного співробітництва, термінова модернізація бібліотечних функцій і структурної діяльності бібліотечних установ.

Необхідно надати часткову автономію економічної складової діяльності публічних бібліотек та розширити права бібліотечних установ на економічну діяльність – складову державної системи класифікації і кодування техніко-економічної та соціальної інформації в Україні згідно із «Класифікацією видів економічної діяльності» (КВЕД), який гармонізовано із статистичною класифікацією видів економічної діяльності у Європейському Співтоваристві (NACE), що, у свою чергу, гармонізовано із міжнародною стандартною галузевою класифікацією (ISIC).

Українська бібліотечна галузь має низку проблем, зумовлених різними факторами, і по-

требує негайної підтримки держави. Ґрунтом реформування має стати демократизація національної програми розвитку бібліотечної справи України на основі модернізації діяльності бібліотек: від професійної освіти працівників бібліотечних установ до їх фінансування. Інвестиції до бібліотечно-інформаційної інфраструктури – це внесок у майбутнє людства. Створення універсальних бібліотечно-інформаційних центрів України є адекватною відповіддю на питання про асиметричність інформації.

Список використаної літератури:

1. Бачинська Н.А. Бібліотекознавство : [посіб. для вищ. навч. закладів] / Н.А. Бачинська, Г.В. Салата. – К. : «Медінформ», 2016. – 242 с.
2. Бачинська Н.А. Бібліотекознавство : [довідник для вищ. навч. закладів] / Н.А. Бачинська, Г.В. Салата. – К. : «Медінформ», 2016. – 228 с.
3. Про схвалення Стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України» : розпорядження Кабінету Міністрів України № 219-р від 23.03.2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/219-2016-p#n8>.
4. Україна повинна ввести 5G до 2020 року, – Еттінгер [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ua.112.ua/suspilstvo/ukraina-povynnavvesty-5g-do-2020-roku-ettinher-327520.html>.
5. Салата Г.В. Аспектуалізація діяльності публічних бібліотек України у проблемному полі державної інформаційної політики / Г.В. Салата ; укл. Л.Л. Макаренко // Наукові записки : [збірн. наук. статей]. Серія педагогічні та історичні науки. – К. : Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2014. – Вип. СХХ (120). – С. 253–267.
6. Библиотеки Киева получают книг на 2 млн. 365 тыс. грн. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://kiev.segodnya.ua/kpower/biblioteki-kieva-poluchat-knih-na-2-mln-365-tyc-hrn.html>.
7. Киевские власти обещают пополнить библиотечные фонды литературой на 1,5 млн. гривен [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://kievvlst.com.ua/news/kievskie_vlasti_obeshhajut_popolnit_bibliotechnie_fondi_literaturoj_na_15 mln_griven44160.html.
8. Власти Киева отказались финансировать библиотеку для слепых [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://kievvlst.com.ua/news/vlasti_kieva_otkazalis_finansirovat_biblioteku_dlja_slepih43942.html.
9. Марина Порошенко принимает участие в открытии первой медиатеки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://112.ua/video/marina-poroshenko-prinimaet-uchastie-v-otkrytii-pervoy-mediateki-212592.html>.

10. Марина Порошенко презентувала прикладну модель бібліотеки нового зразка для української школи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/news/marina-poroshenko-prezentovala-prikladnu-model-biblioteki-no-38349>.
11. Danylova T. Reorganization Asymmetry of Universal Information Centers in Ukraine: An Attempt at Civilization Communication Analysis / T. Danylova, G. Salata // Research Revolution. International Journal of Social Science & Management. – Vol. IV. – Issue 10. – 2016. – P. 1–4.
12. Jakovlevas-Mateckis K. Conceptual Principles of the Planning of Modern Public Libraries / K. Jakovlevas-Mateckis, L. Kostinaitė, J. Pupelienė // LIBER Quarterly. – Nr. 14(2). – 2004. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://doi.org/10.18352/lq.7767>.
13. Mallapur V.B. Modernization of Academic Libraries. Karanataka / V.B. Mallapur, R.R. Naik [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://diskud.over-blog.com/article-36027433.html>.
14. Салата Г.В. Природа людини в проблемному полі біокультурної антропології / Г.В. Салата // Історія науки і техніки : [Збірн. наук. праць] ; гол. ред. О.Я. Пилипчук. – К. : Вид-во ДЕУТ, 2014. – Вип. 5. – С. 231–236.
15. Бачинська Н.А. Базові концепції модернізації вищої бібліотечно-інформаційної освіти в Україні / Н.А. Бачинська // Вісник Книжкової палати. 2015. – № 3. – С. 32–37.
16. Бахрушин В. Закон «про вищу освіту»: проблеми імплементації [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://education-ua.org/ua/articles/443-zakon-pro-vishchu-osvitu-problemi-implementatsiji>.
17. Про вищу освіту : Закон України № 1556-VII від 01.07.2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.

Салата Г. В. Государственная политика Украины в области библиотечного дела: асимметрия реформирования

Проблема информационной асимметрии должна быть решена как со стороны государства, так и со стороны гражданского общества. В данной работе предпринята попытка определить направления государственной политики и перспективы совершенствования библиотечного дела в Украине. Утверждается, что одной из главных проблем процесса преобразования библиотечной сферы является формальная и бессистемная государственная политика Украины

Ключевые слова: библиотечный сектор, асимметричность информации, государственная политика в области библиотечного дела, преобразование сельской библиотеки, публичная библиотека, глобализация.

Salata G. V. State policy of Ukraine in the field of librarianship: reformation asymmetry

The state policy and the needs of the community dictate models of libraries and information centers development and set certain tasks, such as providing information sources, consultations, and services. It is necessary to establish a new paradigm of organization and functioning of the libraries within the context of globalization and information revolution. The basis of these changes is democratization of the national program of librarianship development in Ukraine based on modernization of libraries in all its forms: from library staff trainings to funding for the material maintenance of the library

Key words: library sector, information asymmetry, state policy in the field of librarianship, library's rural transformation, public library, globalization.